

Wybrane uwarunkowania i ocena transferu wiedzy miasto-wieś – wyniki badań empirycznych

Selected conditioning and assessment of urban-rural knowledge transfer – results of empirical research

Jerzy Bański

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

jbanski@twarda.pan.pl

Zarys treści. Podstawowym celem opracowania jest diagnoza oraz ocena transferu wiedzy i informacji pomiędzy miastem a wsią. Badania ankietowe i komplementarne wywiady pogłębione wśród przybyszów z miast oraz stałych mieszkańców wsi wykonano w 18 wsiach z różnych regionów Polski. Poszukiwano odpowiedzi na trzy pytania badawcze. 1) Jakie rodzaje wiedzy transferowane są pomiędzy mieszkańcami miast i wsi? 2) Jakie są główne kierunki i natężenie w transferze wiedzy? 3) Jakie konsekwencje niesie transfer wiedzy? Kontakty pomiędzy dwiema badanymi grupami mają przede wszystkim informacyjny charakter, a ich celem jest zaspokojenie codziennych potrzeb. Przypadki głębszej wiedzy i bardziej specjalistycznych informacji dotyczą przede wszystkim budownictwa, produkcji żywności i hodowli roślin. Transfer wiedzy jest raczej mało intensywny i odbywa się podczas sporadycznych spotkań głównie w miejscach publicznych – na ulicach, placach centralnych, w sklepach. To zapewne wpływa na rodzaj i jakość transferowanej wiedzy i informacji. Przepływ wiedzy i informacji ma charakter dwukierunkowy. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że stali mieszkańcy wsi są przede wszystkim źródłem bieżącej i praktycznej informacji, natomiast przybysze dostarczają częściej wiedzy o charakterze doradczym i kulturowym. Przybysze z miast wyżej oceniają korzyści z przepływającej do nich wiedzy i informacji niż stali mieszkańcy wsi.

Słowa kluczowe: wiedza, informacja, transfer wiedzy, relacje międzyludzkie, obszary wiejskie, Polska.

Keywords: *knowledge, information, knowledge transfer, interpersonal relations, rural areas, Poland.*

Wstęp

Wiedza potrzebna jest człowiekowi do realizacji określonych zadań, osiągnięcia zamierzonych celów lub podejmowania decyzji. Korzystamy z własnej wiedzy lub wiedzy innych. W tym drugim przypadku możemy wyodrębnić dwie kategorie wiedzy: jawną (*explicit knowledge*) oraz ukrytą (*tacit knowledge*) (Polanyi, 1966; Nonaka i Takeuchi, 1995). Ta pierwsza jest udokumentowana, publiczna, ustrukturyzowana i powszechna, natomiast druga istnieje w umysłach ludzi, zwłaszcza w ich intuicji, zachowaniu i doświadczeniu (Bathelt et al., 2004; Storper i Venables, 2004; Hilpert, 2006; Maggioni i Uberti, 2009). Wiedza ukryta łączy się ściśle z miejscem i specyficznymi cechami określonego obszaru i rozwija się również w toku wspólnych doświadczeń, rozwiązywania problemów i interakcji, czyli jest zależna od rozwoju umiejętności interpersonalnych. Florida (2002) i Törnqvist (2004) uznają to za istotny element środowiska instytucjonalnego. Jednakże można uogólnić,

że wiedza jest wynikiem połączenia tych dwóch kategorii (Drucker, 1994; Guile, 2001; Howells, 2002; Gertler, 2003). Mając na uwadze transfer wiedzy, można wyróżnić dwa podstawowe jej rodzaje: *know-what* (definicje, pojęcia, fakty, opisy itp.) oraz *know-how* (wiedza unikalna i specyficzna oraz praktyczne umiejętności niezbędne do wykonywania określonych zadań i podejmowanych decyzji). Ten podstawowy podział uzupełnia się jeszcze dwiema innymi rodzajami: *know-who* – tzw. wiedza relacyjna i *know-why* – wiedza aksjomatyczna (Garud, 1997; Hulme, 2014; Nonaka, 1994).

Wiedza jest atrybutem mieszkańców danego regionu i jest utożsamiana z całokształtem informacji, jakie posiadają jego mieszkańcy i instytucje, w tym umiejętnością jej wykorzystania (Becker, 1962, 1994; Fuente i Ciccone, 2003; Lee et al., 2004). Podlega ona stałemu rozwojowi, co jest wynikiem m.in. pogłębiania i wymiany wiedzy pomiędzy mieszkańcami określonego obszaru, jak również napływu wiedzy wraz z nowo przybywającymi mieszkańcami (Stark, 2004; Hudson, 2005; Poot et al., 2008). Miejscem wspomnianych procesów są obszary wiejskie, gdzie mamy do czynienia z dwiema grupami osób, pomiędzy którymi dochodzi do transferu wiedzy i informacji. Pierwszą grupę stanowią osoby od dawna mieszkające na wsi i w niej zakorzenione, zaś drugą – osoby migrujące czasowo (np. właściciele drugich domów) lub na stałe na wieś (nowi mieszkańcy). W anglojęzycznej literaturze przedmiotu stosuje się dla tych grup odpowiednio pojęcia *oldtimers* i *newcomers* (Graber, 1974; Qin, 2016). W polskiej literaturze brakuje tak jednoznacznych określeń i używa się wiele różnorodnych, acz bliskoznacznych pojęć, które czasami mają jednak odmienną konotację (odpowiednio: *stali mieszkańcy*, *lokalne społeczności*, *rdzenni mieszkańcy*, *miejscowi*, *autochtoni*, a dla drugiej grupy: *przybysze*, *nowi mieszkańcy*, *mieszkańcy napływowi*, *przyjezdni*). W tym opracowaniu stosowane będą pojęcia *stali mieszkańcy* oraz *przybysze*.

Nowi mieszkańcy wsi, którzy przybyli z miasta lub czasowo przebywający na wsi właściciele drugich domów, zwykle posiadający inne doświadczenia życiowe, wzorce kulturowe i kompetencje, mogą stanowić bogate źródła wiedzy dla społeczności wiejskiej (Herslund, 2012; Armstrong i Stedman, 2013). Jednocześnie stali mieszkańcy wsi dysponujący inną wiedzą i doświadczeniem wraz ze znajomością lokalnych warunków i zwyczajów, mogą być również istotnym źródłem wiedzy i informacji dla przybyszów. Obie grupy różnią się pod względem poziomu kompetencji formalnych (wyrażonych m.in. poziomem wykształcenia, znajomością języków obcych itp.), światopoglądem (wyrażonym religijnością, przywiązaniem do tradycji, preferencjami wyborczymi itp.), poziomem zamożności, postawą przedsiębiorczą czy umiejętnością korzystania z usług wyższego szczebla i szerokim spektrum innych cech. Te różnice tworzą swoistą wartość dodaną w relacjach pomiędzy ludnością napływową i społecznością lokalną.

Migracja ludności z miasta na wieś oznacza jednocześnie migrację wiedzy, w tym przede wszystkim wiedzy nieformalnej i nieskodyfikowanej (Waters i Leung, 2017). Jej wykorzystanie będzie możliwe dopiero wtedy, gdy zostanie zrozumiana i zaadaptowana w nowym środowisku i w nowym kontekście. Większość dotychczasowych badań dotyczących migracji i transferu wiedzy skupia się na transferze umiejętności przez migrantów zarobkowych, zwłaszcza w ramach teorii kapitału ludzkiego (Williams, 2007). Brakuje natomiast studiów odnoszących się do transferu wiedzy na terytoria wiejskie przez napływającą tam ludność miejską. Polska jest w tym zakresie dobrym poligonem badawczym, ponieważ współcześnie obserwować można coraz większe zainteresowanie osiedlaniem się na terenach wiejskich, rośnie również liczba właścicieli drugich domów. Intensywność

czasowych migracji na obszary wiejskie nasiliła się w okresie kwarantanny społecznej spowodowanej pandemią COVID-19, kiedy to znaczna grupa firm wprowadziła możliwość pracy zdalnej (Bański et al., 2021a). To zjawisko pokazało też, że w przyszłości, wraz z upowszechnianiem się różnych form telepracy, migracja na wieś może stać się bardziej trwałym procesem. Jednakże należy podkreślić, że przepływ ludności z miasta na wieś koncentruje się w strefach oddziaływania dużych ośrodków miejskich, czyli na obszarach, które tracą cechy tradycyjnie rozumianej wiejskości, zarówno pod względem funkcjonalnym, społecznym, jak i kulturowym (Bański, 2016; Bański et al., 2021b), natomiast na obszarach peryferyjnych dominuje odpływ ludności (Rosner i Wesołowska, 2022).

Ludzie migrują na wieś na stałe lub czasowo, indywidualnie lub grupowo (Czarnecki i Frenkel, 2015; Czarnecki, 2018). Nasila się też zjawisko rodzin dwumieszkaniowych, podwójnych okresowych adresów zamieszkania mieszkańców wsi i miast, miejsc często bardzo od siebie oddalonych (Heffner i Czarnecki, 2015). Choć natężenie tego procesu jest szczególnie widoczne na obszarach metropolitalnych, to zauważa się również, że mieszkańcy miast wybierają odleglejsze terytoria, aby uciec od zgiełku i miejskiego stylu życia. Tworzą wówczas „enklawy” lub niewielkie grupy społeczne odmienne pod różnym względem od tych dotychczas zamieszkujących osady wiejskie. Czasem ich działalność jest inspiracją do podejmowania inicjatyw przez starych mieszkańców wsi. I odwrotnie, mogą oni czerpać wiedzę i doświadczenia od starych mieszkańców wsi do podejmowania nowych zadań. Zjawisko to jest od dawna badane i dobrze rozpoznane w literaturze światowej, a migrujących na wieś charakteryzują takie terminy jak: *new agrarians*, *neopeasants*, *new pioneers*, *newcomers*, *urban incomers*, *back-to-the-landers* itp. (Forsythe, 1980; Jacob, 1997, 2003; Brunori, 2011; Halfacree, 2007; Trauger, 2007; Wilbur, 2014).

Badania nad wiejsko-miejskim transferem wiedzy są zarówno szansą na zatrzymanie negatywnych tendencji w społecznym i gospodarczym rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, jak i wsparciem dla tworzenia podstaw odnowy wsi. Współczesne procesy kształtujące obszary wiejskie, w tym: globalizacja, urbanizacja, informatyzacja, zmiany klimatyczne, starzenie się społeczeństw oraz ubytek naturalny i migracyjny stwarzają konieczność trwałego pozyskiwania wiedzy w celu ograniczania niekorzystnych trendów społeczno-ekonomicznych, szczególnie na obszarach peryferyjnych. Obszary takie muszą adaptować się i odpowiadać na pojawiające się wyzwania. Dlatego wszystkie procesy transferu wiedzy (osadzone w lokalnym kontekście) powinny być postrzegane jako kluczowe dla możliwości rozwojowych obszarów wiejskich.

Podstawowym celem tego opracowania jest diagnoza transferu wiedzy i informacji pomiędzy mieszkańcami miasta i wsi. Wyodrębniono dwie grupy społeczne: osoby przyjeżdżające na tereny wiejskie z miast (niebędące turystami) oraz stałych mieszkańców wsi, wśród których przeprowadzono badania ankietowe i wywiady pogłębione. Wyniki badań odnoszą się do kilkunastu studiów przypadku wykonanych we wsiach z różnych regionów Polski. Poszukiwano odpowiedzi na trzy pytania badawcze:

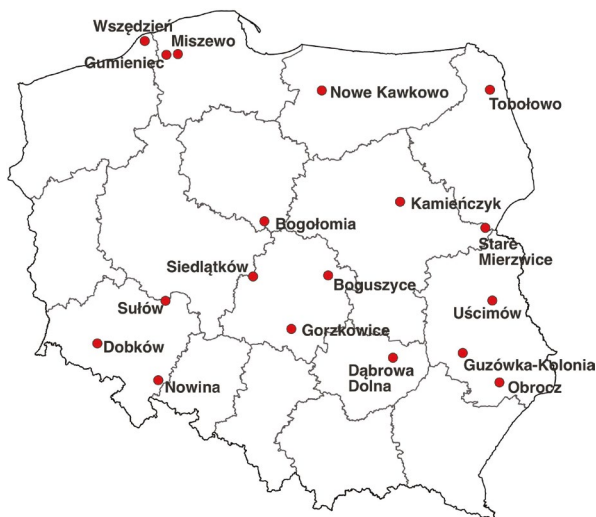
- 1) Jakie rodzaje wiedzy transferowane są pomiędzy mieszkańcami miast i wsi?
- 2) Jakie są główne kierunki i natężenie w transferze wiedzy?
- 3) Jakie konsekwencje niesie transfer wiedzy pomiędzy mieszkańcami miast i wsi?

Wybór studiów przypadku i metodyka badań

Badania prowadzone były w 2023 r. w 18 wsiach z różnych regionów Polski, co wynikało z potrzeby uwzględnienia potencjalnych różnic społecznych i historyczno-kulturowych (ryc. 1). Oprócz kryterium lokalizacyjnego przyjęto założenie, że badane wsie będą położone poza strefami silnego oddziaływania dużych ośrodków miejskich, w tym poza obszarami metropolitalnymi. Ograniczenie to miało na celu wyeliminowanie obszarów wiejskich poddanych silnej presji suburbanizacyjnej oraz wykazujących wysoki poziom podobieństwa struktur społeczno-zawodowych z miastami. Istotnym czynnikiem wyboru miejsca studium przypadku były również wiedza i doświadczenie badaczy realizujących studia, reprezentujących pięć ośrodków naukowych: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej i Uniwersytet Pomorski.

W grupie badanych miejscowości znalazły się następujące wsie: Miszewo i Gumieniec (województwo pomorskie), Wszędzien (zachodniopomorskie), Nowe Kawkowo (warmińsko-mazurskie), Tobołowo (podlaskie), Kamieńczyk i Stare Mierzvice (mazowieckie), Uścimów, Guzówka-Kolonia i Obroc (lubelskie), Dąbrowa Dolna (świętokrzyskie), Boguszyce, Gorzkowice i Siedlątków (łódzkie), Bogotomia (kujawsko-pomorskie), Sułów, Dobków i Nowina (dolnośląskie).

Studia przypadku realizowano według jednolitego scenariusza. Pierwszy etap badań polegał na diagnozie stanu zagospodarowania badanej jednostki (mieszkańcy, sytuacja społeczno-ekonomiczna, środowisko itp.) z wykorzystaniem literatury przedmiotu oraz wizyt studyjnych. Zadanie to umożliwiło m.in. wyodrębnić grupy mieszkańców, wśród których planowane było wykonanie ankiety oraz identyfikację potencjalnych uczestników wywiadu pogłębionego. W drugim etapie realizowano badania ankietowe¹ skierowane

Ryc. 1. Rozmieszczenie wsi wybranych do badań szczegółowych
Distribution of villages selected for detailed research

¹ Ankieta realizowana była różnymi metodami: internetowo (formularz on-line zamieszczany w lokalnych mediach społecznościowych lub udostępniany przez szkoły) i tradycyjne – dystrybucja ankiet papierowych za pośrednictwem lokalnego sklepu, indywidualna dystrybucja itp.).

do celowo dobranej próby respondentów reprezentujących dwie grupy społeczne – stałych mieszkańców i przybyszów. Do grupy stałych mieszkańców włączono osoby, które mieszkają w badanych wsiach co najmniej pięć lat. W rezultacie dyskusji w zespole badawczym przyjęto założenie, że osoby takie są dostatecznie „zadomowione” we wsi, czyli mają już dobre rozpoznanie i wiedzę na temat lokalnych warunków. Natomiast osoby mieszkające we wsiach krócej niż ostatnie pięć lat oraz te, które przybywają tam czasowo (właściciele drugich domów) uznano za przybyszów. Badania kwestionariuszowe miały charakter standaryzowany – składały się przede wszystkim z pytań zamkniętych. W większości pytań zaproponowano kilka lub kilkanaście możliwych odpowiedzi, a ponadto pytany mógł uzupełnić je własną, indywidualną odpowiedzią. W metryce ankiety, oprócz standardowych pytań dotyczących płci, wieku, wykształcenia i zatrudnienia, znalazło się pytanie o okres zamieszkiwania lub czasowego pobytu we wsi, co umożliwiło wyodrębnić dwie wspomniane wcześniej grupy mieszkańców. W sumie uzyskano 554 ankiety, które wypełniło 333 stałych mieszkańców wsi i 224 przybyszów.

W strukturze respondentów reprezentujących dwie analizowane grupy (stali mieszkańcy i przybysze) można wskazać więcej istotnych różnic niż podobieństw, co prawdopodobnie miało wpływ na wyniki badania (tab. 1). W przypadku struktury płci w obydwu grupach zdecydowanie przeważały kobiety, a ich udział był prawie identyczny, zatem można przyjąć, że ta cecha nie różnicowała odpowiedzi ankietowych. Zdecydowanie większe różnice dotyczyły struktury wiekowej. Blisko połowa pytaných przybyszów zadeklarowała wiek 40-59, a kolejne 29% respondentów było w wieku 26-39 lat. Z kolei wśród stałych mieszkańców, poza najliczniej reprezentowaną grupą wiekową 40-59 lat (37%), stosunkowo dużo, bo aż 33%, było osób w wieku 60+. Osoby starsze mają na ogół bardziej konserwatywne poglądy nawiązujące do tradycyjnych uwarunkowań kulturowych (Bański et al., 2012). Dlatego można przyjąć, że ich oczekiwania dotyczące zakresu wiedzy i oceny jej wpływu na życie prywatne lub społeczne są inne niż osób młodszych.

Struktura zatrudnienia nawiązuje do wieku respondentów. Wśród przybyszów przeważają pracownicy najemni, zaś wśród stałych mieszkańców liczebność pracowników najemnych jest podobna do liczby emerytów i rencistów. Jeszcze większe różnice dotyczą poziomu wykształcenia, w tym szczególnie osób z wykształceniem wyższym, których jest zdecydowanie więcej wśród przybyszów (55%). Natomiast wśród stałych mieszkańców wsi stosunkowo duży odsetek w porównaniu z przybyszami stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym i podstawowym (33%). Można założyć, że osoby z wykształceniem wyższym dysponują na ogół szerszym spektrum wiedzy niż osoby z wykształceniem zawodowym i podstawowym i w związku z tym ich udział w transferze wiedzy dotyczy bardziej złożonych zagadnień w przeciwieństwie do osób o niższym poziomie wykształcenia, dla których bardziej istotna jest wiedza konkretna i bieżące informacje. Wniosek taki potwierdza wypowiedź jednego z przybyszów we wsi Kamieńczyk, który stwierdził, że jego wiedza przekazywana mieszkańcom wsi ma charakter *metafizyczny*, zaś wiedza zdobywana od stałych mieszkańców ma charakter informacyjny i praktyczny.

W trzecim etapie studiów realizowano wywiady pogłębione z lokalnymi liderami oraz przedsiębiorcami i właścicielami sklepów, czyli osobami reprezentującymi stałych mieszkańców wsi oraz z przybyszami, w tym głównie z właścicielami drugich domów oraz nowymi przedsiębiorcami z branży turystycznej. W większości przypadków respondenci reprezentujący stałych mieszkańców wsi charakteryzowali się dużą aktywnością społeczną i gospodarczą oraz bogatą wiedzą o wsi i jej mieszkańcach. Scenariusze wywiadów składa-

ły się z pytań otwartych. W badaniach zastosowana została metoda wywiadu aktywnego (Holstein i Gubrium, 1995), co dało badaczom większą swobodę w eksploracji potencjalnych informacji i użytecznych odpowiedzi w trakcie trwania wywiadu. Celem wywiadu było przede wszystkim wskazanie głównych kategorii wiedzy i informacji (np. życie prywatne, życie zawodowe, życie społeczne, zagospodarowanie wsi) przepływających pomiędzy mieszkańcami wsi i przybyszami, kierunków przepływu (np. jednokierunkowo lub dwukierunkowo – wzajemna wymiana informacji i wiedzy) oraz zakresu i rezultatów ich oddziaływania. W sumie w 18 wsiach wykonano 63 wywiady. Przeprowadzono 30 wywiadów z lokalnymi liderami, reprezentowanymi w większości przez kobiety, wśród których było: 10 sőtysów, 7 przedstawicieli lokalnej administracji (radni i pracownicy urzędów), 2 przedstawicieli LGD, 2 właściciele sklepów, 3 właściciele gospodarstw agroturystycznych oraz 6 osób reprezentujących inne formy działalności (artystka, nauczycielka itp.). Wśród przybyszów przeprowadzono pozostałe 33 wywiady. W grupie pytaných znalazło się 13 właścicieli drugich domów (działek letniskowych), 6 przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą związaną z turystyką oraz 14 innych mieszkańców uznanych za przybyszów. Chcąc zachować poufność uzyskanych wypowiedzi, w dalszej części opracowania odnoszącej się do rezultatów wywiadu zastosowano tylko rozróznienie: stały mieszkaniec (lokalny lider) lub przybysz wraz z podaną nazwą miejscowości.

Tabela 1. Struktura respondentów według statusu zamieszkania*
Structure of respondent groups by residence status

Cecha	Płeć		Wiek				Wykształcenie				Zatrudnienie				
	kobieta	mężczyzna	do 25 lat	26-39	40-59	60+	wyższe	średnie	zasadnicze	podstawowe lub brak	uczeń/student	pracownik najemny	pracujący na własny rachunek	emeryt/rencista	bezrobotny
stali mieszkańcy															
liczba	208	123	34	67	124	107	98	114	71	34	28	100	87	97	20
%	63	37	10	20	37	33	31	36	22	11	8	30	26	29	7
przybysze															
liczba	141	83	13	65	103	43	119	80	16	2	8	110	57	40	8
%	63	37	6	29	46	19	55	37	7	1	3	49	26	19	3

*liczba respondentów w poszczególnych kategoriach może nieznacznie różnić się, ponieważ mieli oni możliwość nieudzielania odpowiedzi dotyczących ich indywidualnych cech.

Wyniki badania z elementami dyskusji

Charakterystyka przybyszów

Dobrym wstępem do zdiagnozowania uwarunkowań i oceny transferu wiedzy pomiędzy dwiema badanymi grupami społecznymi są opinie na temat wzajemnych ich relacji wyrażane przez respondentów w wywiadzie pogłębionym. Szczególnie istotnym zagadnieniem badawczym było rozpoznanie opinii lokalnych liderów na temat przybyszów, czyli grupy nowych, stałych lub czasowych mieszkańców, którzy stanowią jedno z podstawowych źródeł nowej wiedzy i informacji.

Zjawisko osiedlania się we wsi nowych mieszkańców jest spolaryzowane i dotyczy w większym stopniu miejscowości położonych w atrakcyjnych przyrodniczo lub kulturowo obszarach, które stanowią swoisty *magnes*. Wśród przybyszów zdecydowanie przeważają właściciele drugich domów pochodzący przede wszystkim z dużych ośrodków miejskich. Z wywiadów przeprowadzonych z lokalnymi liderami jasno wynika, że wsie o wysokich walorach przyrodniczych są miejscem koncentracji tej grupy przybyszów. Wśród nich są przede wszystkim osoby szukające odpoczynku i wytchnienia we wsiach oferujących bliskość lasu i wody. Potwierdzeniem tego może być kilka opinii wyrażonych podczas wywiadów przez lokalnych liderów:

Tych, którzy przyjeżdżają tu na działki ściągają lasy i jezioro, tu też dobrze rozwinięte jest wędkarstwo, na plaży funkcjonuje nawet sezonowy sklep, gdzie można zaopatrzyć się w tego typu akcesoria wędkarskie, natomiast Ci, którzy tu się osiedlili to poza bliskością lasów i ładnym otoczeniem ściągają również praca... (stały mieszkaniec, Gorzkowice)

Do Kamieńczyka napłynęła duża grupa warszawiaków, których przyciągnął Bug, Liwiec, lasy i którzy budowali tu i w okolicy domki letniskowe... (stały mieszkaniec, Kamieńczyk)

Nasz region jest atrakcyjny pod względem turystycznym, krajobrazowym i jest z tego powodu też trochę wybierany przez osoby z miasta. Nieważne czy wracające w rodzinne strony, czy osoby wybierające jako nowe miejsce do osiedlenia się. Ponieważ jego atrakcyjność turystyczna rośnie, no to część z tych osób pewnie widzi swoje życie związane z małymi biznesami turystycznymi... (stały mieszkaniec, Dobków)

We wsiach nieposiadających wysokich walorów przyrodniczych jest niewiele przybyszów i są to na ogół pojedyncze rodziny. Są wśród nich osoby chcące zmienić styl życia, podejmujące nowe i nietypowe inicjatywy gospodarcze związane przede wszystkim z wypoczynkiem i produkcją żywności. Wydaje się jednak, że w tej grupie przybyszów wiążących swoją przyszłość z nowym miejscem zamieszkania równie istotne, jak walory przyrodnicze, są elementy lokalnej kultury oraz przychylność stałych mieszkańców i lokalnych władz dla ich działalności i planów.

Oto kilka przykładów wypowiedzi lokalnych liderów na ten temat:

Nowi mieszkańcy są to pojedyncze osoby, które przybyły z miasta i podoba im się na wsi. Ludzie aktywni zawodowo, jedni pracują na swój rachunek, a inni dojeżdżają do pracy do miasta. Zakupili tutaj stare „poniemieckie” domy (...), które sobie wyremontowali – z dala od zgiełku, cisza i spokój. Jest to szczególnie atrakcyjne miejsce, gdyż leży na uboczu w sąsiedztwie lasu. Jest tam zaledwie kilka takich domów. Bardzo dbają o estetykę obejścia. Od roku mieszka w Kleszczewie rolnik z żoną (kupili siedlisko), wcześniej miał firmę w Gdańsku i przyjeżdżał tu tylko na wakacje... (stały mieszkaniec, Gumieniec)

W Nowym Kawkowie nie ma osób, które sprowadziły się tu pięć lat temu lub krócej, jest trochę takich rodzin w sąsiednich wsiach. Najwięcej jest osób, głównie z Warszawy, ale też innych miast, które kupowały tu ziemię i osiedlały w różnym czasie: kilkanaście, 20, a nawet 40 lat temu. Głównym źródłem utrzymania jest agroturystyka: obiekty turystyczne, artystyczne i inne, do których przyjeżdżają turyści, klienci. Są to obiekty prowadzone właśnie przez ludzi najczęściej z Warszawy, którzy kupili tu ziemię, obiekty fajne, ciekawe, w których dużo się dzieje... (stały mieszkaniec, Nowe Kawkowo)

Przez ostatnie parę lat pojawiło się trochę nowych osób i są to osoby z dużych miast zdecydowanie. To są takie osoby, które często w ogóle nie mieszkały nigdy na wsi. Po prostu nowy sposób na życie tutaj starają się odnaleźć. Takie osoby w ostatnich latach się pojawiły. Ktoś z Warszawy, ktoś z Wrocławia. Zdecydowanie posiadają wolne zawody, ale teraz to się już pojawiła dziewczyna, które jest okolic Wolimierza, czyli jednak ze wsi – ona zajmuje się końmi... (stały mieszkaniec, Nowina)

Często wśród przybyszów są przedstawiciele zawodów umożliwiającym zdalną pracę poza miejscem zatrudnienia: artyści, informatycy, architekci itp. Zdaniem mieszkanki wsi Bogotomia:

Ci co tu zamieszkali na stałe – tylko tu mieszkają, bo swoje życie zawodowe związane mają z miastem, raczej nie angażują się w życie wsi, przyjechali, bo podobała im się okolica... (stały mieszkaniec, Bogotomia)

Z kolei lokalny działacz z Mierzwic zauważa:

Ostatnio coraz więcej ludzi zmienia domki letniskowe na stałe. Głównie emeryci. Zostawiają mieszkania w mieście swoim dzieciom, a tu przenoszą się na stałe. Ale też ludzie młodszy pracują stąd zdalnie. (stały mieszkaniec, Mierzvice)

Zdalna forma działalności rozwinęła się lawinowo w okresie pandemii COVID, co zostało zauważone przez obydwie grupy respondentów. Na przykład lokalny lider z Obroczy stwierdza, że podczas pandemii COVID wzrosło zainteresowanie działkami na wsi. Pojawił się nawet inwestorzy, którzy wykupili grunty i postawili małe domki letniskowe pod wynajem, licząc na przyciągnięcie zdalnie pracujących osób. Właściciel domu letniskowego w Kamieńczyku stwierdza natomiast, że osiedle domów letniskowych gwałtownie rozrosło się i pojawiło się dużo nowych domów przystosowanych do całorocznego użytkowania. Są one stale zamieszkiwane, ale z uwagi na krótki okres trwania tego zjawiska trudno jest mu określić strukturę zawodową ich mieszkańców. Skrajny pogląd w tej kwestii wyraził lokalny przedsiębiorca z Dobkowa, który charakteryzując nowych mieszkańców (przybyszów) we wsi, powiedział:

Są to osoby (przybysze – przyp. aut.), dla których miejsce zamieszkania nie ma generalnie znaczenia, pod warunkiem, że mają dostęp do Internetu. (stały mieszkaniec, Dobków)

Cechy kontaktów stali mieszkańcy – przybysze

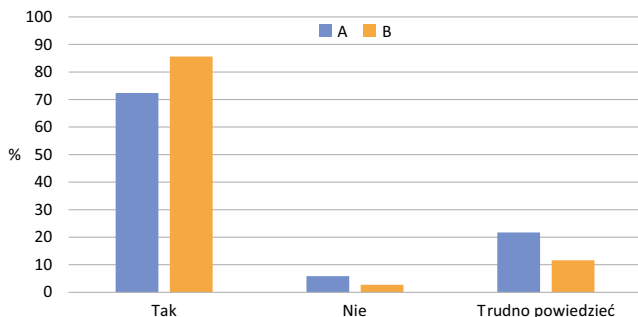
Pierwsze pytanie w ankiecie dotyczyło osobistych kontaktów pomiędzy stałymi mieszkańcami i przybyszami. Zadano pytanie: *czy masz osobisty kontakt (spotykasz się i rozmawiasz) z nowymi mieszkańcami lub przebywającymi czasowo mieszkańcami tej wsi?*

lub czy *masz osobiste kontakty z mieszkańcami tej wsi mieszkającymi tu od dawna?* Chodziło w nim przede wszystkim o rozpoznanie wielkości grup uczestniczących w wymianie wiedzy i informacji. Większość pytaných potwierdziła wzajemne kontakty. Jednakże warto zauważyć, że odpowiedź twierdzącą wyraził większy odsetek przybyszów (87%) niż stałych mieszkańców (67%). Różnica taka wynika z dwóch zasadniczych uwarunkowań. Pierwszym z nich, potwierdzonym również w wywiadach pogłębionych, jest fakt częstszego poszukiwania kontaktów ze stałymi mieszkańcami przez przybyszów, którzy mają mniejsze rozpoznanie warunków lokalnych i potrzebują przede wszystkim praktycznych informacji o bieżącym życiu wsi. Stali mieszkańcy wsi są więc źródłem informacji dotyczących na przykład lokalnych usług (np. budownictwo, wycinka drzew, wywóz śmieci itp.), sprzedaży produktów żywnościowych, przydatnych adresów i innych spraw wymagających lokalnej wiedzy. Często też przybysze wskazują, że ich kontakty ze stałymi mieszkańcami wynikają z prowadzonej działalności gospodarczej lub posiadanych umiejętności, które mogą być wykorzystane też przez stałych mieszkańców. Drugie uwarunkowanie kształtujące częstsze kontakty przybyszów ze stałymi mieszkańcami wsi może być w znacznym stopniu uzasadnione statystycznie. Przybysze stanowią bowiem często niewielką społeczność we wsi i łatwiej im nawiązać kontakt ze stałymi mieszkańcami stanowiącymi większość niż ma to miejsce w odwrotnym kierunku. Dodatkowe uzasadnienie zidentyfikowanych różnic wynika z przeprowadzonych wywiadów. Niewielka grupa pytaných stałych mieszkańców traktuje przybyszów jako obcych i nie podejmuje prób nawiązania kontaktów. Interpretacja tego zjawiska wymaga wiedzy z pogranicza psychologii i socjologii. Z kolei wśród przybyszów, którzy wskazali brak kontaktów ze stałymi mieszkańcami, to przede wszystkim właściciele domów letniskowych. Ich przyjazd koncentruje się w okresie wiosenno-letnim i jest związany z rekreacją i wypoczynkiem, w których – jak wskazują pytani – kontakty z miejscowymi są nieistotne.

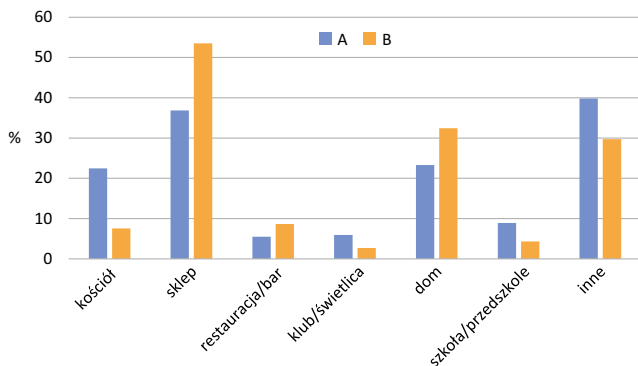
Wyraźną zależność ze strukturą odpowiedzi na pierwsze pytanie wykazują odpowiedzi na kolejne dotyczące już bezpośrednio potencjalnego transferu wiedzy i informacji. Postawione pytanie brzmiało: *Czy kiedykolwiek zdarzyło się, że dowiedziałeś się czegoś od nowych mieszkańców lub przebywających czasowo mieszkańców w tej wsi* (pytanie do stałych mieszkańców) lub *od stałych mieszkańców* (pytanie do przybyszów)? W przypadku obydwu ankietowanych grup zdecydowana większość odpowiedziała pozytywnie, ale wśród przybyszów było więcej takich odpowiedzi o około 10% (ryc. 2). Generalnie można stwierdzić, że transfer wiedzy i informacji pomiędzy stałymi mieszkańcami i ludnością przybywającą na wieś głównie z miast jest zjawiskiem powszechnym. Obejmuje ono w większym lub mniejszym stopniu ponad 80% mieszkańców, z tym, że wśród stałych mieszkańców jest wyraźnie większa grupa osób (o około 10%) niemająca jednoznacznej opinii na ten temat. Tylko kilka procent pytaných odpowiedziało jednoznacznie negatywnie na to pytanie (stali mieszkańcy – 6%, przybysze – 3%).

W tym kontekście interesującym zagadnieniem badawczym jest miejsce, w którym spotykają się obie badane grupy. W przypadku stałych mieszkańców rozkład odpowiedzi był bardziej równomierny, a wśród nich najczęściej pojawiał się sklep, a następnie dom i kościół (ryc. 3). Jednakże największa liczba odpowiedzi znalazła się w kategorii inne, gdzie pytani mogli dodatkowo wskazać określone miejsce. Zdecydowana większość pytaných odpowiedziała, że jest to ulica lub inne podobne miejsce publiczne (np. centralny plac, droga, przystanek autobusowy). W przypadku przybyszów miejscem spotkania ze stałymi mieszkańcami jest przede wszystkim sklep, który jest swoistym centrum wymiany bieżą-

Ryc. 2. Struktura odpowiedzi na pytanie do stałych mieszkańców wsi (A): Czy kiedykolwiek zdarzyło się, że dowiedziałeś się czegoś od nowych mieszkańców lub przebywających czasowo mieszkańców w tej wsi? oraz na pytanie do przybyszów (B): Czy kiedykolwiek zdarzyło się, że dowiedziałeś się czegoś od stałych mieszkańców w tej wsi?

Structuring of answers to the question posed to permanent residents of the village (A): Has it ever happened that you learned something from new residents or residents staying temporarily in this village?; and to newcomers (B): Has it ever happened that you learned something from permanent residents of this village?

Ryc. 3. Struktura odpowiedzi na pytanie do stałych mieszkańców (A): Gdzie spotykasz się i rozmawiasz najczęściej z nowymi mieszkańcami lub przebywającymi czasowo mieszkańcami tej wsi? oraz na pytanie do przybyszów (B): Gdzie najczęściej spotykasz się i rozmawiasz z mieszkańcami tej wsi?

Structuring of answers to the question posed to permanent residents (A): Where do you most often meet and talk to new residents or residents of this village staying temporarily?; and to newcomers (B): Where do you most often meet and talk to residents of this village?

cych informacji. Taki wniosek potwierdzają lokalni liderzy, wśród których znaleźli się też właściciele sklepów. Poniżej zestawiono kilka przykładów wypowiedzi na temat roli sklepu jako ośrodka transmisji wiedzy i informacji:

Sklep jest punktem wymiany informacji. Ludzie dużo rozmawiają i wymieniają się bieżącymi informacjami (...). Sklep jest miejscem, gdzie osoby nie mieszkające tu na co dzień stąd mogą dowiedzieć się na temat lokalnych fachowców, u kogo można coś kupić, kto i gdzie prowadzi jakie usługi, czy otwarty jest jakiś zakład, firma. (stały mieszkaniec, Mierzvice)

Mój sklep stał się takim punktem informacji turystycznej. Wiszą tutaj ogłoszenia o organizowanych wycieczkach, spływach kajakowych. Z racji funkcji radnej, którą pełnię od 15 lat, osoby miejscowe zainteresowane sprawami gospodarczymi przychodzą do mnie z pytaniami

dotyczącymi np. fotowoltaiki, wywozu śmieci, instalacji Internetu itp. Jestem takim punktem kontaktowym i pośrednikiem pomiędzy mieszkańcami a urzędem gminy. (stały mieszkaniec, Tobołowo)

Ludzie tu (w sklepie – przyp. aut.) ze sobą rozmawiają, najczęściej o bieżących sprawach... (stały mieszkaniec, Bogotomia)

Stosunkowo duża liczba przybyszów, podobnie jak i stałych mieszkańców, wskazała inne miejsca spotkań, wśród których dominują miejsca publiczne, w tym przede wszystkim ulica. Natomiast zdecydowanie mniej popularnym miejscem spotkań jest kościół, co wynika z różnic światopoglądowych obydwu badanych grup. Stali mieszkańcy wsi charakteryzują się większą religijnością i przywiązaniem do tradycji, zaś przybysze z miasta w bardzo ograniczonym stopniu uczestniczą w lokalnych obrzędach religijnych. Częściowo może to również wynikać z faktu, że wśród przybyszów zdecydowanie przeważają właściciele drugich domów, którzy są związani z obrzędami kultu religijnego w swoim stałym miejscu zamieszkania i tam przede wszystkim w nich uczestniczą. Warto też zauważyć, że duża liczba respondentów spotyka się w domu, gdzie tematyka rozmów może być szersza i pogłębiona. Na taką formę wskazało około 23% stałych mieszkańców i 32% przybyszów.

Tematyka transferowanej wiedzy i informacji

Wskazywane miejsca spotkań stałych mieszkańców i przybyszów umożliwiają wysunięcie wniosku, że są to na ogół spotkania przypadkowe i przelotne. Trudno bowiem oczekiwać, aby podczas nich, w sklepie lub na ulicy, dochodziło do dłuższych rozmów i głębszej wymiany myśli. Są to prawdopodobnie raczej krótkie i proste rozmowy, podczas których dochodzi do wymiany podstawowych informacji. Fakt ten potwierdziło inne pytanie zawarte w analizowanej ankiecie. Zapytano bowiem respondentów o tematykę ich wzajemnych rozmów. Przy tym zaproponowano szeroki wybór potencjalnych kategorii odpowiedzi i możliwość udzielenia dowolnej ich liczby. Z możliwości takiej skorzystało więcej przybyszów, którzy wybierali większą liczbę odpowiedzi. Jednakże w przypadku obydwu badanych grup daje się zauważyć wyraźną koncentrację wokół kilku najbardziej popularnych zagadnień (ryc. 4). Tematyka ich rozmów dotyczy przede wszystkim form spędzania wolnego czasu (37% stałych mieszkańców i 49% przybyszów), pomocy sąsiedzkiej (odpowiednio 30% i 48%), życia społecznego wsi (28% i 46%), imprez i festynów (27% i 53%), leczenia i zdrowia (31% i 28%) oraz uprawy roślin (26% i 32%). Część z wymienionych tematów dotyczy prostych informacji, ale są też zagadnienia, w których ważną rolę może odgrywać specjalistyczna wiedza i określone umiejętności (np. uprawa roślin, hodowla zwierząt, budownictwo, estetyka otoczenia itp.).

Dodatkowe światło na tematykę transferowanej wiedzy rzucają wypowiedzi uzyskane w wywiadach. Mieszkańcy i przybysze byli bowiem pytani o kategorie wiedzy przeważającej w ich kontaktach. Oto kilka przykładowych wypowiedzi:

To najczęściej sprawy prywatne, jakiś czas wolny, styl życia, ktoś się pochwali co sobie kupił i gdzie. Zdarza się, że ludzie poruszają tematy związane z budownictwem. Np. jeden z sąsiadów właśnie robi remont domu i podpytuje, gdzie można kupić taniej materiały budowlane albo podpytuje o stolarza do kuchni itp., ale to też są sprawy prywatne. (stały mieszkaniec, Bogotomia)

Informacje dotyczą wszystkiego po trochu, tzn. życia prywatnego i zawodowego i życia wsi i jej mieszkańców. (stały mieszkaniec, Boguszyce)

Te osoby nowe są większymi „bracjami” informacji i dotyczą one generalnie tego, jak zorganizować sobie życie, przestrzeni, która tego życia dotyczy: gdzie do lekarza jechać? Gdzie jest najbliżej? Czy jak do szpitala, na pogotowie to, gdzie jest lepiej czy do Jeleniej Góry czy do Złotoryi? To są takie proste rzeczy, ale naprawdę ważne. Kolejna rzecz to są informacje o dostęp do usług budowlanych. (stały mieszkaniec, Dobków)

Najczęściej dotyczą one spraw ogólnych, bieżących, trudno powiedzieć, że prywatnych, bo rozmawiamy o przystawowej „dupie Maryny”, o pogodzie, czasami wymieniamy się informacją co słychać u jednej lub drugiej sąsiadki. (stały mieszkaniec, Gorzkowice)

Najczęściej rozmawiamy o życiu prywatnym, bo w naszej wsi niewiele się dzieje. Wymieniamy się tym co dzieje się u nas na bieżąco, co bezpośrednio nas dotyczy. (...) Ja jestem adwokatem i czasem podpytuję mnie sąsiedzi o różne rzeczy związane z rozwiązaniem ich problemów. (przybysz, Bogotomia)

Rozmawiamy o tym co można robić w okolicy, jak spędzać czas. Mnie interesują także sprawy związane z wynajęciem sprzętu budowlanego i ludzi, cały czas remontują siedlisko, więc taka wiedza jest i potrzebna. Czasami dowiaduje się od stałych mieszkańców co się we wsi dzieje. (przybysz, Guzówka)

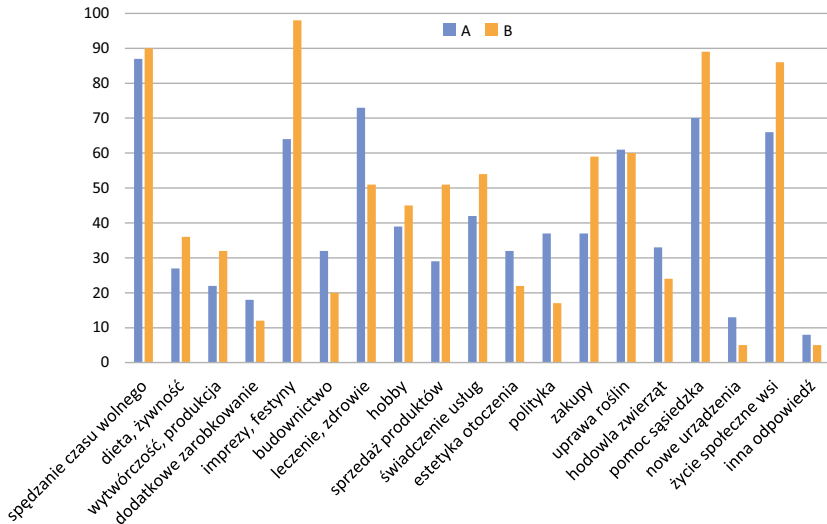
Najważniejsza kategoria dotyczy życia prywatnego. Od mieszkańców wsi dowiaduję się bieżących informacji na temat wydarzeń we wsi (kto się urodził, kto gdzie pracuje, gdzie szukać grzybów itp.). Ja dyskutuję z mieszkańcami (szczególnie z właścicielką sklepu, która jest radną) na temat wydarzeń politycznych lub innych tematów o charakterze publicznym. (przybysz, Tobołowo)

Z większości wypowiedzi obydwu grup pytanym wynika, że ich wzajemne rozmowy dotyczą przede wszystkim wymiany podstawowych informacji związanych z życiem prywatnym, rzadziej zawodowym i bieżącą sytuacją we wsi. Informacje takie odpowiadają na ogół na proste pytania: co? gdzie? kiedy? Ma to wyraźny związek z „przelotnością” spotkań, co wykazała analizowana ankieta.

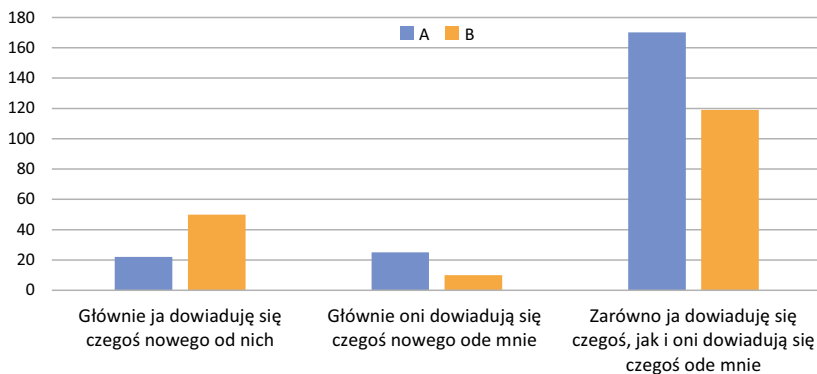
Kierunki przepływu wiedzy i ich rola w życiu mieszkańców i wsi

Trzecim zakresem problemowym ankiety były zagadnienia związane z kierunkami przepływu wiedzy i informacji oraz opinią na temat ich wpływu na życie prywatne i zawodowe mieszkańców oraz na rozwój wsi. Interesujących wyników dostarczyło pytanie dotyczące kierunków przepływających wiedzy i informacji (ryc. 5). Pytani mieli możliwość wyboru jednej z trzech odpowiedzi, wskazującej, że: 1) to głównie pytany dowiaduje się czegoś nowego, 2) to głównie pytany przekazuje nową wiedzę, 3) przepływ wiedzy jest w obydwu kierunkach. Z odpowiedzi wyraźnie wynika, że przybysze są bardziej otwarci na wiedzę, którą mogą uzyskać od stałych mieszkańców wsi. Natomiast zdaniem tych drugich transfer wiedzy i informacji ma przede wszystkim charakter dwukierunkowy. Wniosek ten został potwierdzony wynikami uzyskanymi w wywiadzie pogłębionym. Wśród przybyszów, którzy jednoznacznie określili kierunek przepływu wiedzy i informacji, zdecydowanie przeważał pogląd o jego dwukierunkowym charakterze. Taki pogląd wyraziło 19 pytanym. Ośmiu przybyszów przychyliło się do wniosku o jednokierunkowym transferze, twierdząc,

że to oni przede wszystkim zdobywają nową wiedzę i informacje od stałych mieszkańców. Tylko dwie osoby z tej grupy wskazały na przeciwny kierunek. Natomiast kilku pytanych nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi, uzasadniając to, na ogół w postaci szerszej

Ryc. 4. Struktura odpowiedzi na pytanie do stałych mieszkańców wsi (A): *Wskaż, czego informacje i wiedza od nowych mieszkańców lub przebywających czasowo mieszkańców najczęściej dotyczą?* oraz na pytanie do przybyszów (B): *Wskaż czego informacje i wiedza od stałych mieszkańców wsi najczęściej dotyczą?*
Structuring of answers to the question posed to permanent residents of the village (A): *Indicate what information and knowledge from new residents or residents staying temporarily is most often concerned with;* and to newcomers (B): *Indicate what information and knowledge from permanent residents of the village is most often concerned with*

Ryc. 5. Struktura odpowiedzi na pytanie do stałych mieszkańców wsi (A): *Jak Twoim zdaniem przepływają informacje i wiedza w Twoich kontaktach z nowymi mieszkańcami lub przebywającymi czasowo mieszkańcami tej wsi?* oraz na pytanie do przybyszów (B): *Jak Twoim zdaniem przepływają informacje i wiedza w Twoich kontaktach ze stałymi mieszkańcami wsi?*
Structuring of answers to the question posed to permanent residents of the village (A): *in your opinion, how does information and knowledge flow by way of your contacts with new residents or temporary residents of this village?;* and to newcomers (B): *in your opinion, how does information and knowledge flow by way of your contacts with permanent residents of the village?*

wypowiedzi, że transferowana wiedza ma różne kierunki w zależności od jej charakteru. Na przykład wiedza profesjonalna i specjalistyczna płynie głównie od przybyszów do stałych mieszkańców, zaś wiedza praktyczna w przeciwnym kierunku. W przypadku lokalnych liderów odpowiedzi były mniej jednoznaczne, to znaczy wielu z nich nie przyporządkowało transferu wiedzy do jednej z trzech zaproponowanych kategorii. W sumie na dwukierunkowy transfer wskazało 15 pytanym, jednokierunkowy – od przybyszów do stałych mieszkańców – 2 pytanym, zaś głównie od stałych mieszkańców do przybyszów – 4 pytanym.

Jest to raczej wiedza jednokierunkowa, ode mnie do nich, gdyż to oni starają się dowiedzieć jak najwięcej o uprawach. Rozmawiamy czasami przy okazji robienia zakupów przez „nowych”. Dowiadują się, jak się hoduje kury, uprawia ekologiczne warzywa itp. Ja raczej tylko odpowiadam na pytania, o nic nie pytam... (stały mieszkaniec, Boguszyce)

Przepływ informacji jest jednokierunkowy. Nowo przybyli są zainteresowani tym, gdzie można kupić różne produkty, np. jajka, drób, warzywa, ziemniaki, mleko. Czasami podpytują o osoby, które posiadają np. sprzęt budowlany lub wykonują specjalistyczne usługi... (stały mieszkaniec, Guzówka)

Szczegółnej uwagi wymaga ocena transferu wiedzy i informacji pod kątem jego wpływu na życie prywatne i zawodowe mieszkańców oraz rozwój i zagospodarowanie macierzystej miejscowości. Opinie dwóch pytanym grup są podobne, to znaczy najwięcej respondentów reprezentujących stałych mieszkańców i przybyszów oceniło wpływ wzajemnych kontaktów na poziomie przeciętnym (odpowiednio 37% i 43%). Jednakże kolejny raz potwierdziły się bardziej sceptyczne oceny stałych mieszkańców, wśród których większy był udział osób oceniających wpływ transferu wiedzy i informacji na poziomie bardzo małym i małym. Odrotna tendencja dotyczy przybyszów, którzy w większym udziale wskazali oceny od przeciętnej do bardzo wysokiej (64% – stali mieszkańcy, 74% – przybysze).

Dużo dodatkowych informacji na ten temat dostarczają wyniki wywiadu pogłębionego. Lokalni liderzy dostrzegają pozytywne oddziaływanie kontaktów z przybyszami i wymieniają bardzo szeroki wachlarz korzyści. Znaczna ich część nie jest związana bezpośrednio z transferem wiedzy i informacji, lecz wynika z „podpatrywania” przybyszów w zakresie ich aktywnych zachowań i działań. Duża liczba pytanym łączy transfer wiedzy i informacji z różnymi kategoriami życia mieszkańców i samej wsi, uznając, że wiedza jest potrzebna do aktywizacji społecznej, poprawy warunków bytowych i finansowych, poprawy poziomu estetyki otoczenia, zmiany form zachowań itp. Poniżej kilka przykładów wypowiedzi:

„Przybysze” przynieśli ze sobą nowoczesny styl życia i bycia, kulturę i inną formę zachowań, które zaczęły być naśladowane przez „miejscowych”. (stały mieszkaniec, Kamieńczyk)

Nowi mieszkańcy przynosili wiedzę o nowinkach, stawiali wymagania dotyczące zagospodarowania wsi i z tym związana była transferowana wiedza. (...) Zmieniło się na przykład podejście miejscowych do zwierząt. Dawniej psy przyczepione były na łańcuchu do budy; prowadzenie na smyczy było uważane przez mieszkańców wsi za dzwactwo. Obserwacje przybyszów i ich stosunku do zwierząt zmieniły to podejście na wsi. Dziś zwierzęta domowe są dużo lepiej traktowane. Innym przykładem jest Koło Gospodyń Wiejskich, w którym pojawiają się nowe pomysły kulinarne przywożone przez przyjezdnych... (stały mieszkaniec, Kamieńczyk)

Ludzie z zewnątrz, wykształceni, jeżeli podejmą się aktywności, nie tylko związanej z gospodarczą, również motywują mieszkańców do aktywności wspólnej. Bardzo często jest, że ta osoba z zewnątrz przełamuje marazm i podejmuje się zawiązania jakiejś grupy, która stara się o fun-

duże, żeby na rzecz wsi przygotować coś. Myślę, że te osoby przyjezdne mogą powodować odnowienie aktywności społecznej, jak również ożywienie gospodarcze. Jednak dynamika tego procesu jest powolna, wciąż nie jest to region i nie będzie prawdopodobnie przez jakiś czas, który będzie rozwijał się bardzo dynamicznie... (stały mieszkaniec, Dobków)

Dzięki wiedzy i przedsięwzięciom podejmowanym przez przybyszów mieszkańcy wsi mają pracę dorywczą lub regularną, jako pomoc w pielęgnacji ogrodów, usługi remontowo-budowlane, obsługa turystów (pokojówki). Mają do dyspozycji ciekawe formy spędzania wolnego czasu, możliwości poznania ciekawych osób, przebywania w towarzystwie nawet znanych osób. Gdyby nie ta aktywność przybyszów nie byłoby tu takich możliwości. Gdyby nie osoby napływowe i ich goście, na pewno nie utrzymałby się lokalny sklep, który jest prowadzony przez rodzinę miejscową (...). Wieś generalnie jest bardzo zgrana, zgodna, aktywna, tolerancyjna, otwarta. Osoby, które przybyły tu z miast, zmieniły tą wieś. Bez nich ta wieś by wymarła. Nie byłoby tu nic. Dzięki tym ludziom wioska w ogóle żyje. Wieś bardzo zyskała, podtrzymywane są stare tradycje, utrzymywane i odbudowywane są stare domostwa i budynki gospodarcze. Wieś żyje, coś tu się dzieje, jest aktywność, współpraca. To wszystko jest zasługą osób napływowych... (stały mieszkaniec, Nowe Kawkowo)

Bardzo częstym przypadkiem jest bezpośrednie łączenie przez pytanych przepływu informacji z poprawą dochodów mieszkańców wsi. Wzajemny transfer pomaga w znalezieniu stałej lub częściej dorywczej pracy, sprzedaży produktów żywnościowych lub wykonaniu prostych usług. Potwierdzają to również przybysze, którzy doceniają informacje umożliwiające im znalezienie wykonawców usług i innych bieżących prac. Jednakże, co ciekawe, wypowiedzi przybyszów są w tym zakresie bardziej *powściągliwe*, tj. ograniczają się do identyfikacji podstawowych korzyści i stwierdzeń typu: *informacje ułatwiają mi życie i czuję się dzięki temu bezpiecznie lub poprawiają się relacje międzyludzkie, wieś rozwija się, poprawia się jej estetyka* itp.

Wnioski

Badania ankietowe wraz z komplementarnymi wywiadami pogłębionymi umożliwiły osiągnięcie celu głównego i odpowiedzi na trzy pytania szczegółowe. Wiedza i informacje transferowane pomiędzy mieszkańcami miast (nowo osiadłymi na wsi przybyszami z miast lub czasowo przebywającymi na wsi właścicielami drugich domów) a stałymi mieszkańcami wsi jest wykorzystywana przede wszystkim na obszarach wiejskich. Potwierdziły to przede wszystkim rezultaty wywiadu, w którym przybysze i stali mieszkańcy jednoznacznie oceniali uzyskiwaną wiedzę pod kątem jej wykorzystania na wsi. Nie stwierdzono w wypowiedziach przybyszów konkretnych przykładów wykorzystania zdobytej przez nich wiedzy do życia w mieście, ale należy dodać, że nie było to celem tego badania.

W kontaktach pomiędzy dwiema badanymi grupami przepływają przede wszystkim praktyczne informacje. Mając na uwadze podstawowe rodzaje transferu wiedzy można uogólnić, że jest to przede wszystkim wiedza typu *know-what* i zdecydowanie rzadziej wiedza typu *know-how*. Dotyczy przede wszystkim podstawowych informacji mających na celu zabezpieczenie codziennych potrzeb badanych grup mieszkańców w zakresie: poszukiwania usług, sprzedaży produktów, dorywczej pracy i przysłowiowej „poczty pantoflowej”. Wśród tematyki rozmów wymienia się głównie: formy spędzania wolnego czasu,

hobby, pomoc sąsiedzka, imprezy i festyny, życie wsi, uprawę roślin, zakupy itp. Przypadki specjalistycznych informacji dotyczą przede wszystkim budownictwa, produkcji żywności i hodowli roślin. Transfer wiedzy jest raczej mało intensywny i odbywa się podczas sporadycznych spotkań głównie w miejscach publicznych – ulica, place centralne, sklepy. To zapewne wpływa na rodzaj i jakość wymiany wiedzy i informacji. Zdaniem części pytanym mieszkańców wsi intensywność kontaktów z przybyszami i potencjalne korzyści ze zdobytej wiedzy i umiejętności były zdecydowanie większe w przeszłości. Współczesne media i Internet oferujące szerokie spektrum wiedzy i informacji wyraźnie redukują potrzebę wzajemnych kontaktów dwóch badanych grup.

Przepływ wiedzy i informacji ma zdaniem zdecydowanej większości pytanym charakter dwukierunkowy, przy tym nieco więcej pytanym stałych mieszkańców przychyliła się do wniosku, że to od nich przepływa głównie informacja do przybyszów. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że stali mieszkańcy wsi są przede wszystkim źródłem bieżącej i praktycznej informacji dotyczącej szeroko rozumianego życia wsi odpowiadającego na podstawowe pytania – co, gdzie, kiedy, ile? Natomiast przybysze, poza informacjami, dostarczają też wiedzy o charakterze doradczym i kulturowym. W związku z tym konsekwencje jej wykorzystania są różnorodne. Wiedza i informacje dostarczane przez stałych mieszkańców wsi służą codziennemu życiu i zaspokajaniu bieżących potrzeb, natomiast przybysze transferują nowe sposoby życia i zachowań oraz kształtują większą aktywność społeczną na wsi. Warto na koniec podkreślić, że przybysze nieznacznie wyżej oceniają korzyści z przepływającej do nich wiedzy i informacji niż stali mieszkańcy wsi.

Ryciny i tabele, pod którymi nie zamieszczono źródła, są opracowaniem własnym autora artykułu.

Publikacja przygotowana w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki, UMO-2021/41/B/HS4/02055, *Wiejsko-miejski transfer wiedzy – modele współzależności*.

Piśmiennictwo

- Armstrong, A., & Stedman, R. (2013). Culture Clash and Second Home Ownership in the U.S., Northern Forest. *Rural Sociology*, 78(3), 318-345. <https://doi.org/10.1111/ruso.12010>
- Bański, J. (red.). (2016). *Atlas obszarów wiejskich w Polsce*. Warszawa: IGiPZ PAN.
- Bański, J., Mazur, M., & Kamińska, W. (2021a). Socioeconomic Conditioning of the Development of the COVID-19 Pandemic and Its Global Spatial Differentiation, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 4802. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094802>
- Bański, J., Kamińska, W., & Mularczyk, M. (2021b). Small towns in Poland at the beginning of the 21st century: the natural and migration movements versus population ageing. W: J. Bański (red.), *The Routledge Handbook of Small Towns*. New York- London: Routledge, 138-159. <https://doi.org/10.4324/9781003094203>
- Bathelt, H., Malmberg, A., & Maskell, P. (2004). Clusters and knowledge: Local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation, *Progress in Human Geography*, 28, 31-56. <https://doi.org/10.1191/0309132504ph469oa>
- Becker, G.S. (1962). Investment in human capital: a theoretical analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5, 2), 9-49. <https://doi.org/10.1086/258724>

- Becker, G.S. (1994). *Human capital revisited*. W: *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. Chicago: The University of Chicago Press, 15-28.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226041223.001.0001>
- Brunori, G. (2011). *Alternative trade or market fragmentation? Food circuits and social movements*. Quaderni Sismondi Working paper, 13. Laboratorio di studi rurali Sismondi. Pobrane z: https://sismondi.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/04/qs13_alternative-trade-or-market-fragmentation_brunori.pdf (25.03.2024).
- Czarnecki, A., & Frenkel, I. (2015). Counting the 'invisible': Second homes in Polish statistical data collections. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 7(1), 15-31.
<https://doi.org/10.1080/19407963.2014.935784>
- Dale, P. (2002). *Community Involvement in Local Strategic Partnership*. Urban Forum, CDF.
- Drucker, P.F. (1994). *Post-Capitalist Society*. Routledge.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class. And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Forsythe, D.E. (1980). Urban incomers and rural change: the impact of migrants from the city on life in an Orkney community. *Sociologia Ruralis*, 20(4), 287-307.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.1980.tb00716.x>
- Fuente, de la A., & Ciccone, A. (2003). *Human Capital in a Global and Knowledge-based Economy*. Paris: European Commission.
- Garud, R. (1997). On the distinction between know-how, know-why, and know what. *Advances in Strategic Management*, 14, 81-101.
- Gertler, M.S. (2003). Tacit knowledge and the economic geography of context, or the undefinable tacitness of being (there). *Journal of Economic Geography*, 3, 75-99.
<https://doi.org/10.1093/jeg/3.1.75>
- Graber, E.E. (1974). Newcomers and oldtimers: Growth and change in a mountain town. *Rural Sociology*, 39(4), 503-513.
- Guile, D. (2001). Education and the economy: rethinking the question of learning for the knowledge era. *Futures*, 33, 469-482. [https://doi.org/10.1016/S0016-3287\(00\)00091-4](https://doi.org/10.1016/S0016-3287(00)00091-4)
- Halfacree, K. (2007). Back-to-the-land in the twenty-first century-making connections with rurality. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98(1), 3-8.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2007.00371.x>
- Heffner, K., & Czarnecki, A. (2015). Linking locally: Second home owners and economic development of the rural community. W: P. Dannenberg, E. Kulke (red.), *Economic development in rural areas: Functional and multifunctional approaches*. Warszawa: IRWiR PAN, 185-210.
- Herslund, L. (2012). The rural creative class: Counterurbanisation and entrepreneurship in the Danish countryside. *Sociologia Ruralis*, 52(2), 235-255. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00560.x>
- Hilpert, U. (2006). Knowledge in the region: Development based on tradition, culture and change. *European Planning Studies*, 14(5), 581-599. <https://doi.org/10.1080/09654310500500213>
- Holstein, J.A., & Gubrium, J.F. (1995). *The active interview*. Qualitative Research Methods Series, 37, Sage University Paper. <https://doi.org/10.4135/9781412986120>
- Howells, J.R. (2002). Tacit knowledge, innovation and economic geography. *Urban Studies*, 39, 871-884. <https://doi.org/10.1080/00420980220128354>
- Hudson, R. (2005). *Economic Geographies. Circuits, Flows and Spaces*. London: Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781446216743>

- Hulme, P.E. (2014). Bridging the knowing-doing gap: know-who, know-what, know-why, know-how and know-when. *Journal of Applied Ecology*, 51, 1131-1136.
<https://doi.org/10.1111/1365-2664.12321>.
- Jacob, J. (1997). *New pioneers: the back-to-the-land movement and the search for a sustainable future*. University Park: Pennsylvania State University Press. <https://doi.org/10.4135/9781446220825.n8>
- Jacob, J. (2003). Alternative lifestyle spaces. W: A. Leyshon, R. Lee (red.) *Alternative economic spaces* (s. 168-193). London: Sage.
- Lee, S.Y., Florida, R., & Acs, Z. (2004). *Creativity and Entrepreneurship: a Regional Analysis of New Form Formation*. Jena: Max Planck Institute. <https://doi.org/10.1080/0034340042000280910>
- Maggioni, M.A., & Uberti, T.E. (2009). Knowledge networks across Europe: which distance matters? *Annals of Regional Science*, 43(3), 691-720. <https://doi.org/10.1007/s00168-008-0254-7>
- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5, 14-37. <https://doi.org/10.1287/orsc.5.1.14>
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge creation company: how Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780195092691.001.0001>
- Polanyi, M. (1966). *The Tacit Dimension*. London: Routledge.
- Poot, J., Waldorf, B., & van Wissen, L. (red.). (2008). *Migration and Human Capital*. Edward Elgar.
<https://doi.org/10.1111/j.1435-5957.2010.00287.x>
- Rosner, A., & Wesołowska, M. (2022). Zmiany zaludnienia obszarów wiejskich w Polsce a ich poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. *Przegląd Geograficzny*, 94(2), 175-198.
<https://doi.org/10.7163/PrzG.2022.2.1>
- Qin, H. (2016). Newcomers and oldtimers: Do classification methods matter in the study of amenity migration impacts in rural America? *Population and Environment*, 38, 101-114.
<https://doi.org/10.1007/s11111-015-0252-5>
- Stark, O. (2004). Rethinking the Brain Drain. *World Development*, 32, 15-22.
<https://doi.org/10.22004/ag.econ.18770>
- Storper, M., & Venables, A.J. (2004). Buzz: Face-to-face contact and the urban economy. *Journal of Economic Geography*, 4, 351-370. <https://doi.org/10.1093/jnlcgg/lbh027>
- Törnqvist, G. (2004). Creativity in time and space. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography*, 86, 227-244. <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00165.x>
- Trauger, A. (2007). Connecting social justice to sustainability: discourse and practice in sustainable agriculture in Pennsylvania. W: D. Maye, L. Holloway, M. Kneafsey (red.), *Alternative food geographies* (s. 39-55). London: Elsevier.
- Ulrich-Schad, J.D., & Qin, H. (2018). Culture clash? Predictors of views on amenity-led development and community involvement in rural recreation counties. *Rural Sociology*, 83(1), 81-108.
<https://doi.org/10.1111/ruso.12165>
- Waters, J.L., & Leung, M. (2017). Trans-knowledge? Geography, mobility, and knowledge in transnational education. W: *Mobilities of knowledge* (s. 269-285). Cham: Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-44654-7_14
- Wilbur, A. (2014). Back-to-the-house? Gender, domesticity and (dis)empowerment among back-to-the-land migrants in Northern Italy. *Journal of Rural Studies*, 35, 1-10.
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.03.005>
- Williams, A.M. (2007). International labour migration and tacit knowledge transactions: a multi-level perspective. *Global Networks*, 7(1), 29-50. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00155.x>

Summary

The basic aim of the study has been to diagnose and evaluate the transfer of knowledge and information between the city and the countryside. Surveys and complementary in-depth interviews among newcomers from cities and permanent rural inhabitants were carried out in 18 villages in various regions of Poland. A total of 554 surveys were conducted, involving 333 permanent residents of given villages, and 224 newcomers. Additionally, 63 in-depth interviews were conducted, of which 30 involved local leaders and 33 newcomers. The three research questions for which answers were sought were: 1) what types of knowledge are transferred between urban and rural residents? 2) what are the main directions and intensities of knowledge transfer? and 3) what are the consequences of knowledge transfer?

Newcomers, usually with different life experiences, cultural patterns and competencies, can constitute rich sources of knowledge for villagers. At the same time, the latter, with their different knowledge and experience, and notably knowledge of local conditions and customs, can also represent a key source for those coming to the countryside. The two groups differ in terms of their formal competences (*i.a.* expressed in terms of level of education, knowledge of foreign languages, etc.), worldview or outlook (expressed in terms of religiosity, voting preferences, etc.), level of wealth, entrepreneurial attitude or ability to use higher-level services, and in fact a wide range of other characteristics. These differences create a kind of added value in the relationship between the two groups.

The research shows that the knowledge flowing in contacts between the two groups studied is of an extremely informative nature. Noting the basic types of knowledge transfer, it can be generalized that it is primarily knowledge of the *know-what* type that is involved, with that of the *know-how* type only appearing much more rarely. What is primarily at stake is thus basic information by which the groups of residents surveyed are in a position to secure their everyday needs. Issues revolve around the search for services, sale of products, and occasional work. Topics of conversation therefore revolve around: ways of spending free time, hobbies, helping neighbors, events and festivals, village life, the cultivation of plants, shopping, etc. Cases of the transfer of more-profound knowledge or more-specialized information primarily concern construction, food production and plant breeding.

The transfer of knowledge proves to be of rather low intensity, and takes place via sporadic meetings, mainly in such public places as streets, central squares and shops. This probably affects the type and quality of knowledge involved, and the exchange of information taking place. According to some of the villagers interviewed, the intensity of contacts with newcomers, and the potential benefits from acquired knowledge and skills, were far greater in the past. Modern media and the Internet, offering a wide spectrum of knowledge and information, exert a clear impact in reducing the need for mutual contacts between the two researched groups.

According to the vast majority of respondents, the flow of knowledge and information is bidirectional, albeit with slightly more of the permanent residents interviewed agreeing that information flows mainly from them to newcomers. The interviews show that permanent village residents are primarily a source of current and practical information regarding rural life as conceived of broadly, with their answering basic questions as to what, where,

when and how much? However, in addition to informational knowledge, newcomers also provide that of an advisory and non-material nature. The consequences of the latter's use are thus diverse. The knowledge and information provided by permanent village residents serve everyday life and meet current needs, while newcomers transfer insight on new ways of life and behavior, thereby shaping greater social activity in the countryside. Finally, it is worth emphasizing that newcomers rate the benefits of knowledge and information flowing to them slightly more highly than do permanent village inhabitants.

